

מפקידה של ערבית לשחרית, שהוא פרק זמן מצומצם מאשר מעת לעת, מיבעיא שפקידת תשמיש תמעט ממנו! ? ואמאי איצטריך תנא דמתניתין להשמיענו?

ומשנינן: איצטריך. כי מהו דתימא רק מפרק הזמן של מעת לעת ממעטת פקידה בשעת תשמיש, דכיון שהוא פרק זמן ארוך חשו בה רבנן לפסידא דטהרות, ואמרו שפקידת תשמיש תמעט ממנו.

אבל מפקידה לפקידה שהוא פרק זמן קצר של י"ב שעות בלבד אימא לא תמעט ממנו פקידת תשמיש, קא משמע לן שגם מפרק הזמן הקצר הזה ממעטת הפקידה בשעת תשמיש⁽⁷²⁾.

שנינו במשנה: כיצד דיה שעתה? היתה יושבת במיטה ועסוקה בטהרות, ופרשה, וראתה, היא — טמאה, והן — טהורות!

והוינן בה: למה לי למיתני "היתה יושבת במטה ועסוקה בטהרות"? אמאי איצטריך להשמיענו שהיתה יושבת במטה?

ליתני: היתה עסוקה בטהרות, ופרשה, וראתה!?

ומשנינן: הא קא משמע לן בהוספת ענין המיטה שהיתה יושבת עליה: טעמא דאינה מטמאה את הטהרות משום שהיא אשה שיש לה וסת קבוע, דדיה שעתה. הא אם אין לה

דמצוה לשמש בשני עדים לפני תשמיש ולאחריו? והא "המשמשת" בעדים קתני! ומשמע שאין זה לשון מצוה וחובה, אלא שכך היא נוהגת מעצמה! ?

ואם כן, הא דקתני "והמשמשת בעדים" בהכרח הוא בא להורות ששתי הבדיקות שוות, ושתייהן נחשבות ל"פקידה", ואם תאמר שרק הבדיקה האחרונה נחשבת לפקידה תיקשי לן לשם מה נכתבה הבדיקה הראשונה שלפני תשמיש?

ומשנינן: תני במשנתנו במקום "והמשמשת בעדים" — "ומשמשת בעדים" בלשון חיוב, ותרתי מילי אשמעינן תנא דמתניתין: האחד, שהיא מצווה לשמש בשני עדים, אחד לפני תשמיש ואחד לאחריו. והשני, שהבדיקה שלאחר תשמיש חשובה כפקידה. אבל הבדיקה שלפני תשמיש, כיון שהיא נחפזת בה אין היא בודקת כהוגן, ולכן אינה חשובה כפקידה.

שנינו במשנה: והמשמשת בעדים ממעטת על ידי מעת לעת.

והוינן בה: השתא, מעת לעת, שהוא פרק זמן יותר ארוך מפרק הזמן של מפקידה לפקידה [כגון מפקידת שחרית לפקידת ערבית], ובכל זאת הפקידה של העדים בשעת תשמיש ממעטת ממנו.

ב-ה מפקידה של שחרית לפקידה של ערבית, או

72. לכאורה לא מובן מה סלקא דעתין שלא תועיל פקידה למעט משום שאין פסידא של טהרות, והרי סוף סוף בדקה, ולמה נחוש שהיה דם קודם לכן? אלא מוכח מכאן, שגם עם בדיקה, עדיין שייך לחוש שהיה משהו דם. רק

שתיקנו רבנן שפקידה תמעט משום פסידא דטהרות. וכשאין כל כך פסידא, שפיר יש לחשוש. ולעיל [ד ב] הוכחנו כן שאין הטעם משום קנסא לחוד, רק כשיש סיבה לחשוש.

במשכבה ובמושבה [למפרע], **לטמא אדם** בטומאה חמורה — **לטמא בגדים** שעליו, על אף שלא נגעו הבגדים עצמם במיטת הנדה⁽⁷³⁾.

והוינן בה: **מכרי**, הרי, **האי מטה** היא "דבר שאין בו דעת לישאל" הוא, ואם כן אמאי היא מטמאה, מספק, למפרע. והרי כל דבר שאין בו דעת לישאל — ספיקו טהור?⁽⁷⁴⁾

שהרי כל ספק טומאה שהוא טמא למדנו מסוטה, שאסרה הכתוב וטימאה מספק. ואין לנו לדמות לסוטה, אלא דברים שיש בהם דעת להשאל, שהם כמוה, שהיא יש בה דעת להשאל. אבל דברים שאין בהם דעת להשאל, השונים מסוטה, אינם נלמדים ממנה להחמיר בספק אלא מעמידים אותם על חזקת טהרה, ואם כן מדוע טמאה המטה מספק ולא נעמידנה בחזקת טהרה?!

וסת, והרי היא מטמאה למפרע **מעט לעת**, אפילו **מטה** שישבה עליה **נמי מטמא** למפרע מעט לעת!

ובאה המשנה לחדש שלא נאמר שחומרא זאת של טומאת מעט לעת גזרו חכמים רק על מגעה בטהרות אך לא גזרו טומאת משכב על מטתה שתטמא את הנוגע בה בטומאה חמורה [שמטמא אפילו את הבגדים שעליו], קא משמע לן מתניתין שהרחיבו חכמים את גזירתם, והטילו אפילו על משכב הנדה, שמטמא למפרע את האדם שנגע במשכבה.

מסייע ליה האי מתניתין **לזעירי**.

דאמר זעירי: טומאת מעט לעת שבנדה גזרו חכמים שתהיה אפילו עושה טומאת משכב ומושב של נידה, שמטמאה את הנוגע

להשאל, ברשות היחיד ספיקו טמא, וברשות הרבים ספיקו טהור. ושאיין בו דעת להישאל, בין ברשות היחיד בין ברשות הרבים ספיקו טהור. ולהלן שם בגמרא [כט א] איתא ילפותא אחרת מדרב גידל אמר רב, שדורש את הכתוב "והבשר אשר יגע בכל טמא, לא יאכל", ודאי טמא הוא דלא יאכל, הא ספק יאכל. ואילו בהמשך הכתוב נאמר "והבשר, כל טהור יאכל בשר". ומשמע כי רק ודאי טהור הוא דיאכל, הא ספק לא יאכל. אלא לאו, כאן בדבר שיש בו דעת להשאל, וכאן בדבר שאין בו דעת להישאל. ומבארת הגמרא, דאיצטריך תרי הילפותות. דאי מדרב גידל, הוה אמינא, בין ברשות היחיד ובין ברשות הרבים ספיקו טמא כשיש בו דעת להשאל, להכי איצטריך למיגמר מסוטה דלא מטמאין אלא ברשות היחיד, ואם היינו לומדים רק מסוטה, הוה אמינא עד דאיכא דעת נוגע ומגיע, קא

73. תוספות [ד"ה מסייע] תמהים, שמכאן ליכא ראייה שמטמאה מטה מדין משכב ומושב לטמא אדם ובגדים, כי דילמא לא הוה רק טומאת מגע, שמטמאה מטה במגעה. ראה תוס' הרא"ש ד"ה הא בתירוצו השני ורמב"ן שהכריחו דלא תני במתניתין מטה לאשמועינן שנטמאת במגעה, לפי שהוא פשיטא, כיון שכבר תנא שמטמאת טהרות. ומוסיף הרמב"ן שאין לומר דאשמועינן שמטמאת גם אדם וכלים ולא רק אוכלין ומשקין. שאם כן, ליתני היתה עסוקה בטהרות ונוגעת בכלים, מטה למה לי, אלא לאשמועינן שעושאתה לטומאת משכב.

74. מקור הדין של דבר שאין בו דעת להישאל נמצא בגמרא סוטה [כח ב]: "מה סוטה, דבר שיש בו דעת להשאל, אף שרץ, דבר שיש בו דעת להשאל. מכאן אמרו, דבר שיש בו דעת

ותרגמה, העמיד זעירי, את משנתנו שמדובר במיטה שישבה עליה כשהברותיה נושאות⁽⁷⁶⁾ אותה במטה באותו מעת לעת, לפני שפרשה מהמיטה, וכיון שהתעורר הספק אם טימאה את המיטה בשעה שהמיטה נישאה ביד חברותיה, נחשבת

ובשלמא ביחס לטהרות מטמאין להו על אף שאין בהם דעת להשאל, דכיון שהיא עסוקה בהן ואוחזתן בידה הוה להו כמו ידה, והיא עצמה יש בה דעת להשאל. אבל ביחס למיטה, שהיא רק ישבה עליה, קשיא – אמאי מטמאין לה מספק?⁽⁷⁵⁾

לא אזלינן בתר מיעוטא בדבר שאין בו דעת להשאל ורק משום דהוה פלגא ופלגא מטהרינן. ויתכן שפלוגתתם תלויה בחקירה הנזכרת לעיל. יעויין רש"י [ד"ה מכדי] שכתב, מאי שמהרינן בשמעתין משום טומאת נדה באין בו דעת להישאל משום דמסוטה ילפינן. אולם התוס' [ב א ד"ה מעת לעת] פירשו דילפינן מדרב גידל.

75. קושיית הגמרא צריכה ביאור, כיון שכל הספק הוא באשה עצמה אם היתה טהורה או טמאה הרי הוה ליה דבר שיש בו דעת להשאל. ראה חזו"א [צו ד] ג' סברות ליישב: א. כיון שלא נודע הספק עד שנגעה בדבר שאין בו דעת להשאל, יש לטהר מה שנגעה בהם. ב. שאני ספק דלמפרע, שהוא לא נלמד מסוטה, ואינו כטומאה ודאית אלא כשאר ספק. ג. שאני ספק דלמפרע, שאין נפקא מינה כלפי האשה עצמה כלל, שכל הספק הוא רק כלפי מה שנגעה בו, ולפיכך יש לדונו כדבר שאין בו דעת להשאל. רש"י [ד"ה מכדי] פירש שעל הטהרות בלא מטה לא הקשתה הגמרא, כיון שהיא עסוקה בהן ואוחזתן בידה הוה ליה כידה וכעין זה כתבו תוס' ד"ה מכדי. לפי זה מבואר בתירוץ הגמרא לזעירי שלא חידש לנו סברא זו כשאדם אוחז בטהרות מקרי יש בו דעת להשאל. אלא עיקר חידושו שמטמאה משכב ומושב ולהא הוצרך להעמיד בחברותיה נושאות אותה במטה.

76. התוס' [ב א] הוכיחו מסוגיין שמטמאין

משמע לן מדרב גידל שלהגדרת דבר שיש בו דעת להשאל די בכך שיש דעת בנטמא, אבל במטמא לא בעינן דעת.

ויש לדון בעיקר ההלכה בדבר שאין בו דעת להישאל, האם הוא משום שאינו דומה לסוטה, לכן אינו נכלל בחידוש שנתחדש בסוטה לטמא ברשות היחיד, אלא הוה ככל הספיקות שבתורה שבמחצה על מחצה מעמידים על חזקה. או שנתחדש דין בדבר שאין בו דעת להשאל, שכל הספיקות טהורים אפילו ברשות היחיד, מגזירת הכתוב.

עוד יש להסתפק, האם שתי הילפותות הן ילפותא אחת, שמשתייהן לומדים את ההלכה בדבר שאין בו דעת להשאל, או שיש כאן שני לימודים נפרדים, האחד, שיש דין מיוחד של דבר שאין בו דעת להשאל הנלמד מסוטה. השני הוא דין אחר שנלמד מדרב גידל אמר רב. ראה סוגיית הגמרא חולין [פו ב] גבי תינוק שנמצא בצד העיסה שרבי מאיר מטהר משום סמוך מיעוטא לחזקה. והקשו שם התוס' [ד"ה סמוך] תיפוק ליה דרבי מאיר חייש למיעוטא, ובלאו סמוך לחזקה הוה ספק. "דליכא למימר אע"ג דהוה ספק מכל מקום לא גמרינן מסוטה לטהר אלא בפלגא ופלגא, דנהי דמסוטה לא ניליף נילף מדרב גידל דדריש מוהבשר אשר יגע". ומבואר שסברי תוס' שלדינא דרב גידל אין צורך לחזקה, ודי לנו במה שרבי מאיר חייש למיעוטא שלא הוה ודאי, אף דהוה נגד רובא מכל מקום טהור בדבר שאין בו דעת להשאל, אך התוס' בנדה [יח ב סד"ה סמוך] נוקטים שאפילו לרבי מאיר

המטה כאילו דהויא ליה "יד חברותיה". שכל חפץ המוחזק ביד אדם בשעה שהתעורר בו ספק טומאה, אין מתייחסים אל החפץ כדבר שאין בו דעת להשאל, אלא הרי הוא נחשב כיד האדם, והאדם עצמו יש בו דעת להשאל, והילכך ילפינן לה מסוטה שספקו טמא.

ומוסיפה הגמרא ואומרת:

והשתא, דאמר רבי יוחנן: ספק טומאה

הבאה בידי אדם [וכגון הכא, שהספק אם נטמאה המיטה הוא ספק אם האשה טימאה אותה], "נשאלים עליה". והיינו, הרי היא חשובה כמי שיש בה דעת להשאל, ויש ללמוד את דין הספק שלה, לטמא, מסוטה⁽⁷⁷⁾.

ואפילו בכלי שהוא מונח על גבי קרקע, אם אירע בו ספק טומאה כתוצאה מספק נגיעת אדם טמא, הרי הוא טמא כמו שיש בו דעת

טומאתה מבחון. אלא עיקר טעם הרמב"ן משום שבגמרא מבואר שאין צורך לדון על האשה עצמה, רק על הטהרות, ודמיא להיכא שנגעו טהרות בספק שרץ ספק צפרדע הלכך אינה מצטרפת לג'. וראה עוד בשערי יושר [א טו].

77. הגרעק"א ביאר כלל בסוגיא: היכא שהנטמא יש בו דעת, לכולי עלמא אין צריך דעת במטמא, כגון אדם אצל שרץ וספק נגע. ורבי יוחנן שאמר ספק טומאה הבאה בידי אדם נשאלין עליה אפילו בכלי המונח על גבי קרקע כמי שיש בו דעת להשאל, חידש ב' דברים. א. מספיק דעת המטמא בלא דעת הנטמא. ב. דבר הנמצא בידי אדם, כידו ממש דמי, ומיקרי דבר שיש בו דעת להשאל.

ובמסכת פסחים [יט א] דנה הגמרא בסכין שביד אדם וספק נגע במחט טמאה שבבשר, דמטמאין, אי עורה היתה חשיבא כרשות היחיד, ורבי יוחנן שאמר ספק טומאה הבאה בידי אדם נשאלין עליה. ואף שרבי יוחנן הרי מיירי שהמטמא ביד האדם, שהשרץ בידו וספק אם נגע בכלי על גבי קרקע, מכל מקום, היכא שהנטמא יש בו דעת להשאל, פשוט טפי לטמאו. ואם כן, בההיא דפסחים צריך להגיע רק לחדוש השני של רבי יוחנן, שדבר שביד האדם חשיב יש בו דעת להשאל. ראה תוס' הרא"ש

באשה מעת לעת אפילו ברשות הרבים, שהרי כאשר חברותיה נושאות אותה במטה איכא שלשה. ובראשונים נאמרו כמה אופנים לדחות את ראייתם, כי לעולם ספק טומאה ברשות הרבים טהור.

א. נשים, אפילו מאה, חשיבי כחד. ראה ערל"נ מה שהביא להקשות על זה מסוגית הגמרא בנזיר [נו א] ועיין עוד בחידושי החת"ס פתחי נדה אור שמח [אבה"ט טז ב] ואבי עזרי [שם]. וברמב"ן כתב על תירוץ זה שאינו כלום. ב. מדובר שהיא ישנה בכילה במיטה שחילקה רשות לעצמה. ראה תוס' סוטה [כח ב] ד"ה ברשות הרבים.

ג. הרמב"ן מסיק לתרץ, כיון שהאשה טמאה ודאי ואין הספק בה אלא שהיא מטמאה, היא אינה נחשבת מן המנין אלא כגוף השרץ. והריטב"א מקשה על זה, כיון שדם נדה הוא המטמא, והספק אם היה שם דם, אין האשה כגוף השרץ. וראה בשו"ת חת"ס [אבהעל זה [ח"ב קב] שתמה, שאם כן, היאך בסוטה מצטרף הבעל לשלשה, הרי הוא גוף הטומאה. ותו, אמאי גבי ב' נזירין מצטרפין לשלשה [נזיר נו א] הא אחד מהם ודאי טמא. וראה חזו"א [צח ב] שביאר, שאם היה הנידון על האשה עצמה ודאי שהיתה מצטרפת לג', כיון שספק טומאתה נולד ברשות הרבים, ומה לי אם חזיא מגופה או

דמבואר כן. וכן כתב המהר"ם.

ובדעת זעירי הבינו תוס' [ד"ה כשחברותיה] בקושייתם, שמודה לחידוש השני שדבר שביד האדם חשיב כיש בו דעת להשאל, ולפיכך מהני כשחברותיה נושאות אותה, שעך ידי זה חשיב המטה כיש בו דעת להשאל, וזעירי פליג רק על החידוש הראשון, דסבירא ליה דבעי דוקא דעת הנטמא. ולפיכך הקשו התוס' אמאי הוצרכה הגמרא בפסחים רק לרבי יוחנן, הא כיון שהסכין הנטמא ביד האדם גם לזעירי מהני.

ומתרצים תוס' ב' תירוצים: א. זעירי סובר דחשיב המטה כיש בו דעת להשאל משום דיש דעת גם במטמא היינו הנדה, וגם בנטמא - המטה על ידי שחברותיה נושאות אותה, ולפי זה זעירי פליג על רבי יוחנן בתרתי, שדעת המטמא אינו מספיק. וגם מה שהנטמא ביד אדם לא סגי לזעירי. ב. הכא גם חברותיה הנושאות אותה נטמאות במשא הנדה אבל בגמרא בפסחים אין האדם טמא אלא הסכין שנגע במחט. מבאר רעק"א דזעירי פליג דמה שביד האדם לא מהני לקרותו יש בו דעת להשאל, ובסוגיין דמהני כשחברותיה נושאות אותה משום שהשאלה גם עליהן אם טמאות במשא הנדה הלכך המטה והאדם כאחד הוא. [הטעם שבגמרא בפסחים אין האדם נטמא כי אם הסכין יעויין ערל"נ. שפת אמת בפסחים, ואחיעזר [א א ד] וגם לתירוץ זה פליג זעירי על רבי יוחנן בתרתי, דדעת המטמא לא סגי, וגם מה שהנטמא ביד האדם לא מהני אפילו בצירוף דעת המטמא רק במקום שהשאלה היא גם על האדם וגם על מה שבידו.

העולה מד' התוס' [כפי שביארם רעק"א] שזעירי לית ליה כלל חידוש זה שהאדם נותן שם של יש בו דעת להשאל על מה שבידו ורק משום צירוף דעת המטמא, או משום שהשאלה גם על האדם הנושא הוא דמהני. ויש לשאול, הרי כל קושיית הגמרא היתה על המטה שאין בו דעת להשאל אבל אטהרות לא פריך, ופירש"י, כיון

שעסוקה בהן ואוחזתן בידה הוה ליה כידה והיא יש בו דעת להשאל. וכן פירשו התוס' ד"ה "מכדי". וכשהטהרות ביד הנדה, ליכא הסברא הנ"ל שעל הנדה עצמה אין צורך לדון ולפסוק, שהיא הרי ודאי טמאה מאן ולהבא, וכל הספק הוא רק על הטהרות שלמפרע. וצריך לומר, כיון שעצם השאלה נוגע כלפי הנדה, והטהרות בידה, חשיבי כאחד. כי אף שכלפיה אין נפקא מינה, אך עד כמה שדנים על הטהרות בפני עצמן, הרי הנידון של הטהרות תלוי בנדה עצמה, שהיא תחילת הספק. מה שאין כן הסכין, שהוא ביד אדם טהור, והאדם אינו בכלל השאלה כלל, לפיכך הסכין נחשב כ"אין בו דעת להשאל".

ראה תוס' פסחים [יט ב] ד"ה ואמר רבי יוחנן, שיטה שלישית בדעת זעירי, ועיין זכר יצחק [נה].

התוס' [ג א ד"ה מודה] הקשו אמאי שוטה מטמאת מעת לעת הא אין בה דעת להשאל, דמאי דחשיב דבר שביד האדם לדבר שיש בו דעת להשאל זהו רק באדם פקח, וגם לרבי יוחנן, נדה שוטה שפגעה בטהרות על גבי קרקע הו' טהור. ראה משנה למלך משכב ומושב [ג ד] שלפי כולם צריך שיהיה בנטמא דעת להשאל. ותירצו, כגון שנגע בה אדם ורוצה לעסוק בקדשים. ובתוס' הרא"ש תירץ, שהשוטה נגעה בטהרות שביד האדם. והערל"נ שם תמה, כיון שהשוטה טהורה, לפי שאין בה דעת להשאל, גם האדם שנגע בה אינו נטמא, וכדאמרינן בטהרות דחרש שוטה וקטן שנמצאו במבוי שיש בו טומאה וספק אם נטמאו, טהורים, לפי שאין בהם דעת להשאל. ובאחיעזר [א א ג] וחזו"א [צח ה] חילקו בין עצם הטומאה לבין מי שנוגע בה. כי דיני רשויות נאמרו על הנוגעין ולא על עצם הטומאה. הילכך חרש שוטה וקטן שנפסק עליהם לטהרה, אינם מטמאים גם אם יגעו במי שיש בו דעת להשאל. מה שאין כן הטומאה

להשאל (78).

מסוטה לטמאו ברשות היחיד (79).

ואם כן, הכא במטה שישבה עליה, אף על פי שאין הברותיה נושאות אותה במטה, אלא ישבה על המיטה בשעה שהמטה היתה עומדת על גבי הקרקע, יש לה למטה דין של דבר שיש בו דעת להשאל, ומטמאים בה ספק דומיא דסוטה.

מיתיבי: אדם טמא שהיה מתעטף בטליתו הטמאה, שנטמאה ממנו, ובשעת העטוף היו טהרות בצדו של האדם, ואין ידוע אם נגעה הטלית בשעת העיטוף בטהרות וטימאה אותן, אם לאו.

גופא, אמר רבי יוחנן: ספק טומאה הבאה בידי אדם — "נשאלים עליה"! הילכך, אפילו היה הספק בכלי המונח על גבי קרקע, אלא שאירע בו הספק על ידי אדם, הרי אותו הכלי הוא כמי שיש בו דעת להשאל! וילפינן

או שהיה אותו אדם שהתעטף בטלית טהור, וטליתו טהורה, והיו טומאות, כגון שרץ, בצדו, ואין ידוע אם נגעה הטלית בשרץ בשעת העיטוף, אם לאו.

ואותו הספק הוא כאשר היו טהרות

עצמה, לעולם היא נשאת בספיקה, וגם אם ברשות הרבים נגעו באדם לא טימאו, מכל מקום, אחר כך ברשות היחיד, כיון שנשאר בספיקו, מטמא. ואתי שפיר מה שאמרו התוס' שהשוטה היא הטומאה עצמה, ואף שאין בו דעת להשאל אין זה פוסק עליה דין טהרה שלא תטמא אחרים, אלא היא נשאת בספיקה. וכיון שנגעה באדם שיש בו דעת להשאל, טמא. ויש להעיר שתירוץ התוס' הוא גם לזעירי שכל שיש דעת בנטמא לכולי עלמא סגי, אך תירוץ תוס' הרא"ש הוא רק לרבי יוחנן.

להשאל. ובחזו"א יו"ד [צה י] נוקט דחשיב אין בו דעת להשאל, מן הטעם, כיון שאין אנו יודעים מה היה, מיקרי אין בו דעת להשאל.

79. תוס' [ד"ה ספק] הקשו מאי קא משמע לן רבי יוחנן הא משנה מפורשת היא בטהרות תינוק הנמצא בצד העיסה וכו' שחכמים מטמאים משום שעשו לתינוק כיש בו דעת להשאל אף שהעיסה אין בה דעת. עוד תנן, טמא שפשט רגלו לבין המשקין ספק נגע ספק לא נגע טמא ברשות היחיד. הגרעק"א תמה, אמאי לא הקשו כן על זעירי. וביותר יש לתמוה לפי התירוץ השני בתוס' [ד"ה כשחברותיה], שלזעירי לא מהני מה שהטומאה ביד אדם אלא היכא שהספק גם על חברותיה, אם כן, בעיסה ומשקין, שלא יתכן לומר כן, לא יועיל מה שהם ביד אדם.

78. ראה רש"י [ד"ה כמין] שדבר שאין בו דעת להשאל, לרבי יוחנן, הוא כגון שרץ המוטל אצל כלי על גבי קרקע, וספק נגע ספק לא נגע. ויש לעיין, מה הדין בספק אם היה בו דעת להשאל, כגון שרואים כלי מונח אצל שרץ, וספק נגע או לא נגע, ואין אנו יודעים היאך בא הכלי, אם על ידי אדם או על ידי רוח, או על ידי בעלי חיים שאין בהם דעת להשאל, האם משום שאין יודעים מה היה כאן, מיקרי אין בו דעת להשאל, או כיון שיש צד של ספק אם היה על ידי אדם שיש בו דעת להשאל, הוי ספק שיש בו דעת

ומתריצים התוס', דמצי למימר שבמשניות אלו העיסה והמשקין בידי אדם, ורבי יוחנן קא משמע לן שאפילו הם מונחים על גבי קרקע, או טהרות ביד טהור וטומאה מונחת על גבי קרקע. הגרא"ל שליט"א מעיר, שלכאורה מה שטהרות ביד אדם וטומאה על גבי קרקע מיקרי יש בו דעת להשאל לא חידש לנו רבי יוחנן

שהספק הוא ביחס לטהרות המונחות על גבי קרקע, ואינן בידי האדם המתעטף, ולכן הווי דבר שאין בו דעת להשאל. ומוכח מכאן שאף על גב שספק הטומאה אירע על ידי אדם לא חשיבי בכך כמי שיש בהן דעת להשאל, הואיל ואיננו אוחזן בידיו⁽⁸⁰⁾.

וטומאות למעלה מראשו של המתעטף, ספק נגע ספק לא נגע — בכל המקרים הללו, הרי הוא טהור!

וקא סלקא דעתין, דטעם הדבר שמטהרין ואין מדמין לסוטה ברשות היחיד, משום

דטהרות וטומאות למעלה מראשו פירשו שהטהרות והטומאות לפניו, וספק נגע הטלית לטומאה, ואחר כך לטהרות. וקא משמע לן דלא הוי ספק ספיקא. אמנם ראה **בפתחי נדה** שהכריח כי כוונת תוס' לפרש בין הרישא ובין הסיפא שהטהרות לפניו והטלית טהור, וספק אם הטלית נגעה בטומאה ואחר כך בטהרות, וכן מפורש בתוס' הרא"ש.

ובתוס' [ד"ה כשחברותיה] סיימו שלתירוצם בדעת זעירי ניהא מאי דפריך לרבי יוחנן מהיה מתעטף בטליתו ולא פריך נמי לזעירי, מעיר הסדרי טהרה בחידושיו כאן, שדבריהם קאי לפירש"י דאו או קתני, ולפיכך היכא שהטלית בידו קשיא גם לזעירי דהוה ליה יש בו דעת להשאל, אבל לפירוש התוס' כאן שהטומאה והטהרות לפניו והטלית טהור, וספק אם הטלית נגעה בטומאה ואחר כך בטהרות לא קשה צידי על זעירי שעיקר הספק אינו אלא על הטהרות והן מונחות על גבי קרקע.

אמנם ראה מהר"ם על דברי התוס' כאן שהקשה במה שכתבו דקא משמע לן שלא הוי ספק ספיקא שמא לא נגע הטלית בשרץ, ואפילו נגע, ספק לא נגע בטהרות, אם כן, מאי פריך מעיקרא על רבי יוחנן, דילמא באמת הוי ספק ספיקא ולהכי טהור. [ראה מהרש"א שהקשה על תוס' לאיפוך מנלן דקא משמע לן דלא הוי ספק ספיקא הא אפילו אי הוי ספק ספיקא, הא קיי"ל שברשות היחיד מטמאים אפילו בספק ספיקא, ושינה בזה את הגירסא בתוס' ולגירסא זו לא קשה קושית המהר"ם וכן העיר הפתחי

דבלאו הכי ידענו סברא זו כמבואר בתוס' [ד"ה "מכדי"]. וזה גם זעירי סובר, ומוכח מתוס' שרבי יוחנן חולק על סברא זו שכשהטהרות ביד אדם משוי ליה ליש בו דעת להשאל מחמת שמחזיקם, וכל הטעם שמטמאין כשהטהרות ביד אדם רק משום סברתו שבאה בידי אדם. והיינו שהכלל לרבי יוחנן כל שיש קשר עם אדם ספיקו טמא או בנוגע או במגיע, ראה תוס' הרא"ש, ורעק"א על דברי תוס' [ד"ה כשחברותיה].

80. רש"י [ד"ה היה מתעטף בטליתו], פירש את האמור בבביתא, ש"או או" קתני. א. או שהוא היה טמא, וספק טימא טהרות בטלית כשהגביהו על כתיפו, ספק לא נגע. ב. או שהיו טמאות בצדו, כגון שרץ, והוא טהור, ספק נטמא טליתו ספק לא נטמא. וראה בריטב"א שלרש"י קושית הגמרא על רבי יוחנן היא רק מטהרות שעל גבי קרקע והטומאה בידו [הטלית], "דאלו מטומאות הא ל"ק, שהטלית שבידו שהוא הטהרות דבר שיש בו דעת להשאל הוא לדברי הכל, וכדאמר לעיל דהוה ליה יד חברותיה". ומבואר דסבירא ליה כשיטת התוס' פסחים [יט ב] בדעת זעירי, שלתירוצי התוס' בסוגיין [ד"ה כשחברותיה] לא מהני לזעירי, ועצם דברי הריטב"א צריכים ביאור, שאם כן, קשיא אף לזעירי מהברייתא, ומאי פריך רק לרבי יוחנן.

התוס' [ד"ה היה מתעטף] מפרשים הברייתא באופן אחר, ובפשטות כוונתם היא ברישא לפרש כרש"י טהרות וטומאות בצדו, ורק בסיפא

וממשיכה הברייתא: **ואם אי אפשר** לו להתעטף בטלית **אלא אם כן נגע** בטהרות או בשרץ הרי זה **טמא!**⁽⁸¹⁾

רבן שמעון בן גמליאל אומר: אם היה הדבר ספק, **אומרים לו** לאדם המתעטף — **שנה!** דהיינו, חזור פעם נוספת על ההתעטפות בטלית כדי שנוכל להוכיח אם אתה נוגע בעיטוף הזה בטהרות ובטומאות שמצדן ומעל ראשך. **ושונה**, ואם נמצא שהוא נוגע עכשו בידוע שנגע גם בעיטוף הראשון⁽⁸²⁾.

אמרו לו חכמים לרבן שמעון בן גמליאל: **אין שונים בטהרות!** שאין ראייה מהעיטוף השני מה אירע בעיטוף הראשון!

עד כאן לשון הברייתא.

ודייקנן: **אמאי** אמרו חכמים שאם יש ספק אם נגע או לא נגע הרי הוא טהור? **הא ספק טומאה הבאה בידי אדם הוא!** ומכאן תיובתא לרבי יוחנן, דאמר שאפילו כלי המונח על גבי קרקע נחשב כדבר שיש בו דעת להשאל, באם היה מאורע הספק נעשה

על ידי אדם. וקא סלקא דעתין דהברייתא איירי בכל ענין, בין ברשות היחיד ובין ברשות הרבים, והרי ברשות היחיד ילפינן מסוטה לטמא כל שיש בו דעת להשאל!?

ומשנינן: **בר מיניה!** דהיינו, שברייתא זאת אינה יכולה להיות תיובתא לרבי יוחנן. משום דתני **רב הושעיא** בהאי ברייתא: אם היה העיטוף ברשות היחיד — **ספיקו טמא, ברשות הרבים — ספקו טהור!**

גופא. אמר זעירי: גזירת טומאת מעת לעת שבנדה עושה טומאת משכב ומושב לטמא אדם בטומאה חמורה, שהיא גם לטמא בנדים אשר לובש האדם הנוגע במשכב.

ופרכינן: **איני, והא כי אתא אבימי מבי חזאי, אתא ואיתי מתניתא בידיה,** ונאמר בה:

גזרו חכמים בטומאת מעת לעת שבנדה שיהיו **משכבה ומושבה — כמונעה!**

ודייקנן: **מאי לאו — מזה מונעה,** הכלי

נדה, ובעיקר קושית המהרש"א ראה חידושי הרד"ל וערל"ן מתרץ המהר"ם שהנידון גם על הטלית עצמה שגם היא בכלל הספק ועליה אין ספק ספיקא, ואפילו הכי טהורה, להכי פריך על רבי יוחנן. וכדבריו מבואר ברמב"ן. ויתכן לפי זה לומר דלא כהסדרי טהרה, והתוס' [ד"ה כשחברותיה] לא קאי לפירש"י, ומכל מקום גם על זעירי יש להקשות שהרי הטלית שהיא דבר הנטמא הוי ביד אדם והוה ליה כמטה ביד חברותיה.

81. תוס' [ד"ה 'ואם'] מבארים שאינו ודאי ממש שאם כן, פשיטא, אלא קרוב לוודאי.

82. תוס' נוקטים שרשב"ג חולק על הסיפא ואינו מטמא אלא אם כן שונה ונמצא שנגע, אבל על הרישא בספק נגע ספק לא נגע לא פליגי והכריחו כן, דאי לאו הכי לא הוו רבנן פליגי שמבואר להלן [נח א] שדוקא להקל אין שונין אבל להחמיר שונין. אך ברש"י [ד"ה אין שונין] מדויק שרשב"ג חולק גם על הרישא ותיקשי לשיטתו הוכחת התוס'. ראה רמב"ן רשב"א וריטב"א שהכריחו ברש"י דלאו דוקא הוא, ורש"י רק מתכוון לבאר הטעם שאין שונין, ולכאורה צ"ע ברש"י [ד"ה "שנה"] שמפורש דרשב"ג קאי ארישא. ראה עוד בערל"ן וחדושי חת"ס.

שנגעה בו הנידה, **אינו מטמא אדם** [שהרי הכלי שנגעה בו הוא ראשון לטומאה וראשון לטומאה אינו מטמא אדם], **אף משכבה לא מטמא אדם**, שכך היתה גזירת חכמים בטומאת מעת לעת שתטמא רק טהרות, אבל לא גזרו בטומאת מעת לעת, שהיא חומרא בעלמא, שתטמא כחומר טומאת נידה, לטמא משכבה ומושבה. וקשיא לזעירי שאמר שמטמאה אפילו טומאת משכב, לטמא אדם לטמא בגדים! (83)

אמר רבא — ותסברא! והרי קל וחומר הוא, שגזרו חכמים במעת לעת שתטמא טומאה חמורה:

ומה כלי חרס המוקף צמיד פתיל, [שסגור פתחו של הכלי בצמיד פתיל], **הניצול באוהל המת**, שניצל מטומאת אהל [מפסוק מפורש], **בכל זאת — אינו ניצול במעת לעת שבנדה**, כמבואר בברייתא לקמן שאם הסיטה האשה בכלי חרס הסגור בצמיד פתיל

במעת לעת שלפני ראייתה, הרי הוא טמא.

משכבות ומושבות האמורים, שאינן ניצולין מטומאה באהל המת, אינו דין שאינן ניצולין במעת לעת שבנדה, אלא יטמאו את האדם הנוגע בהם לטמא בגדים שעליו?!

ופרכינן לאביי: **והא אבימי מבי חוזאי מתניתא מפורשת קאמר**, שמעת לעת שבנדה — משכבה ומושבה כמגעה! והרי מגעה של נדה בכלי אינו מטמא אדם?!

ומשנינן: **אימא הכי קאמר תנא דמתניתא**: הנוגע **במשכבה ומושבה** של נדה בפרק הזמן של מעת לעת למפרע מראייתה, הרי הוא —

כמוע עצמה כאלו נגע בנדה עצמה. א-1

ולכן, **מה מגע בנדה עצמה — מטמא אדם לטמא בגדים שעליו**, **אף משכבה ומושבה**

כאב הטומאה. כי אב הטומאה הוא רק דבר שהוא טמא בעצמו, ולא דבר שכל טומאתו מתבטאת רק בלטמאות אחרים. כי כאשר הוא עצמו אינו טמא, אין הוא יכול להחשב כאב הטומאה. וכיון שגזירת טומאת משכב ומושב במעת לעת דנדה היא רק לגבי לטמא תרומה וקדשים, שהרי רק על כך נגזרה "גזירת מעת לעת", לפיכך סלקא דעתין שהוא רק ולד הטומאה, להעביר טומאה לתרומה וקדשים.

ולמסקנא, שמשכב ומושב במעת לעת הוא אב הטומאה לטמא אדם ובגדים, אף שלכאורה אין לו טומאה עצמית, יש לומר, שגדר הענין הוא כמבואר בחידושי רבי אריה ליב [ח"ב ע] ביסוד טומאת משכב ומושב, שאינו משום שנטמא המשכב והמושב מן הנדה [וחדשה

83. הגר"א ל שליט"א העיר, מאי קא סלקא דעתין שמשכב ומושב במעת לעת אינו מטמא אדם? הרי כיון שיסוד הגזירה הוא משום שחיישינן, שמא ראתה, אם כן, על צד זה היא נדה גמורה, שהיא עושה משכב ומושב לטמא אדם?!

וצריך לומר, הואיל וגזירת מעת לעת היתה רק לגבי טומאת תרומה וקדשים, לכן, כל מה שנטמאים המשכב ומושב והכלים זה רק לגבי לטמא תרומה וקדשים, ולכן אין המשכב ומושב מטמא מחמת גזירה זו אדם וכלים, אלא רק אוכלין שהם תרומה וקדשים.

עוד יתכן לומר, הואיל וכל טומאת המשכב ומושב בגזירה זו היא רק כדי לטמא תרומה וקדשים, הרי לא יתכן שהמשכב עצמו יחשב